

که هیچ تکانی و هیچ تحولی در پی ندارد.

نعمت لاله نی

کتابخانه

چهار برگ زرینی که به ایران بازنگشت

این یادداشت هم برگ دیگری است از پرونده غم‌انگیز شاهنامه شاه طهماسبی، مجلل‌ترین نسخه شاهنامه فردوسی، که داستان بازگشت نیمه بیشتر آن به وطن و پرس و جو درباره بقیه اوراق آن یکی از دل‌مشغولی‌های صاحب این قلم در دوسه سال اخیر بوده است.

در اسفندماه سال پیش خبر رسید که نگارخانه معروف سادبی (Sotheby's) در تدارک حراج مقداری مینیاتور و نسخه خطی ایرانی و هندی است که به صندوق بازنشستگی سازمان راه‌آهن بریتانیا تعلق داشته و اینک برای فروش به آن مؤسسه عرضه شده بود. از جمله این اوراق گرانقدر چهار برگ از تصاویر شاهنامه شاه طهماسبی بود و همین امر باعث جلب توجه زیادی به حراج شد که قرار بود در روز سه‌شنبه ۲۳ آوریل ۹۶ (۴ اردیبهشت ۷۵) در محل نگارخانه در شهر لندن انجام بگیرد. طبق معمول کاتالوگ نفیسی در توصیف اشیاء مورد حراج پیشاپیش چاپ شده و برای هندوستان و مجموعه داران فرستاده شده بود، و نسخه‌هایی از این کاتالوگ هم به ایران رسیده و علاقه‌مندان رابه حالت آماده‌باش درآورده بود. از چهار روز قبل از حراج هم نگارخانه اصل اشیاء را در

به راحتی با آدمیان آمیخته‌اند، و زنان آنان را پس نمی‌زنند.

- آیا این طنز است یا صفرزاده قصد هجو

چیزی را داشته است؟

- هیچ کدام، هیچ کدام از این موجودات و شکلک‌ها برای مضحکه و استهزاء آفریده نشده اند و در ترسیم‌شان اغراقی صورت نگرفته است که اسباب مزاح و تمسخر شود. در عین حال آنها زائیده تخیلات صفرزاده هم نیستند بلکه هستی دارند. سرشت هنرمندانه است که می‌تواند آنها را ببیند و قدرت ترسیم نقاش است که می‌تواند آنها را به تصویر کشد. باری اینها- این شکلک‌ها- موجوداتی هستند که در همه جا- هر چند غیرمخصوص- حضور دارند، در خیابان، در خانه، در محل کار و در درون آدمی. خیل هم متکی به خودند، زیرا می‌دانند که بالاخره در این جهان سهمی دارند. کلام در شناساندن آنها چندان رسا نیست. بلکه قلم قوی است که می‌تواند این واقعیت‌های نهفته در درون آدمی را تصویر کند. اگر قرار است آنان برای دستیابی به سهمی بزرگتر در این جهان، مهبیای «نبرد بزرگ» با آدمیان باشند، صفرزاده آنها را در «تفاهمی بزرگ» رسم می‌کند.

- آیا این «تفاهم بزرگ» صورت خواهد

گرفت، نمی‌دانیم... نمی‌دانیم چه پیش خواهد آمد... کسی دیگر هم نمی‌داند چه پیش خواهد آمد...

باری صفرزاده نقاشی نیست که پرده‌هایش خاطره خوشی بر دیگر خاطره‌های خوش باشد. بلکه نقاشی است که بنابر طبیعت زندگی‌اش، نمی‌تواند آفریننده آن لحظه‌های خصوصی باشد

معرض تماشا گذاشت تا امکان بررسی مینیاتورها و نسخه‌های خطی از نزدیک برای خریداران بالقوه فراهم باشد.

سه‌شنبه معهود فرا رسید و طبق پیش‌بینی جمع‌کنندگی از هنردوستان سر ساعت ۹ بعد از ظهر به باند استریت شتافتند تا اگر خودشان هم رأساً در حراج شرکت نمی‌کردند لااقل شاهد رقابت و از جیب گذشتگی دیگران باشند. چهار مجلس نقاشی موجود در حراج از تصاویر خوب نسخه شاهنامه شاه طهماسبی به شمار می‌رفت و به سه تن از معروف‌ترین استادان نقاشی صفوی، یعنی سلطان محمد، میرمصور و آقا میرک منسوب بود. از این رو انتظار می‌رفت رقابت فشرده‌ای برای خرید این برگ‌های زرین در بگردد. همین‌طور هم شد و نقاشی‌ها به ارقامی بسیار بالاتر از مبالغ پیش‌بینی شده به فروش رسید و در این میان رکورد فروش بالاترین رقم پرداخته شده برای یک مینیاتور ایرانی هم دوباره شکسته شد. حالا اجازه بدهید بقیه گزارش را به شرح جزئیات فروش همین چهار مجلس شاهنامه محدود کنیم.

برگ زرین اول

«کویدون فریدون گرزگاوسر را بر کله ضحاک درحالی که سروش فرشته در آسمان ظاهر شده است»

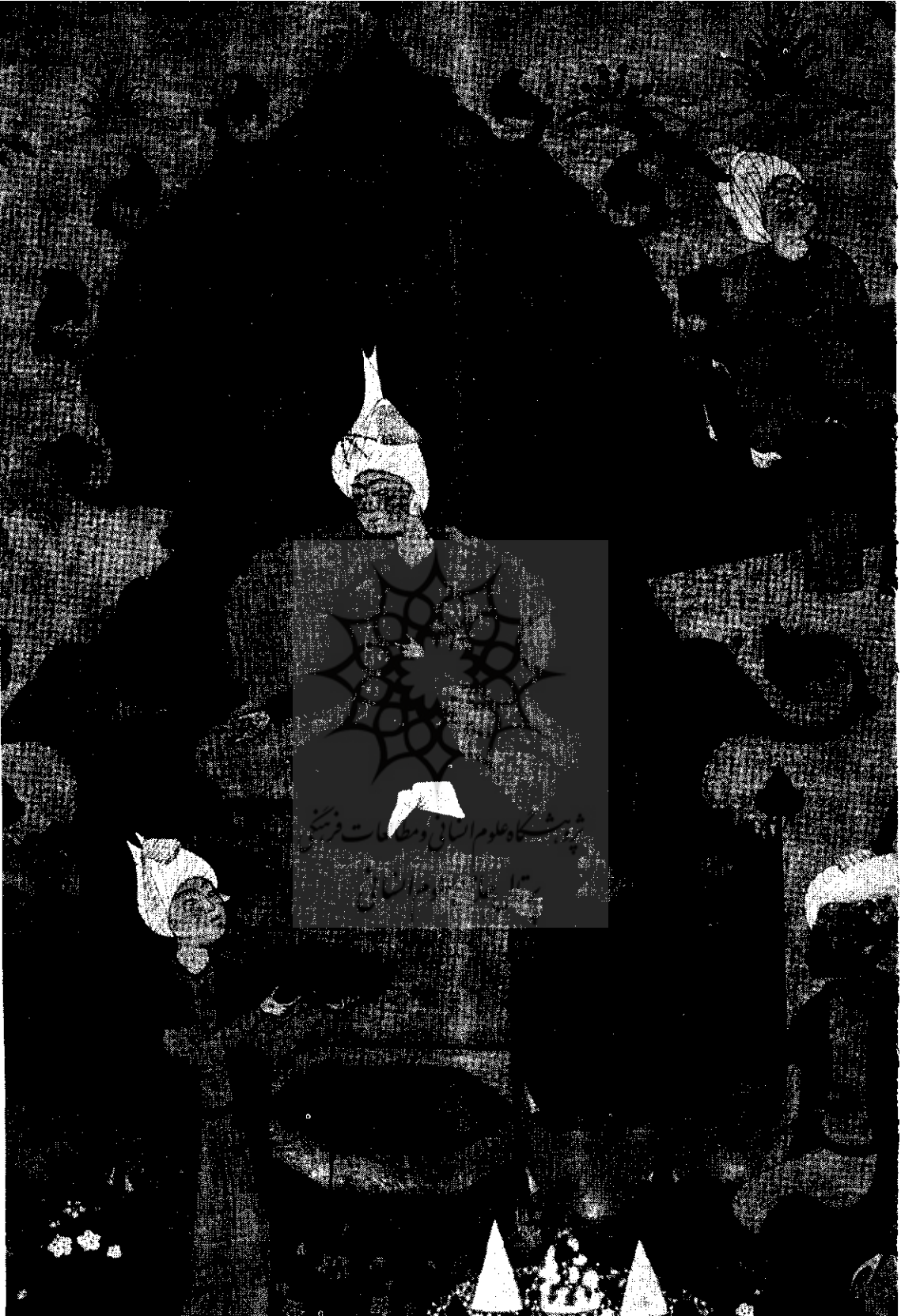
برگ ۲۶ الف در ردیف اوراق نسخه. منسوب به سلطان محمد کشیده شده در تبریز حدوداً در سال ۱۵۲۵ میلادی / ۹۳۱ هجری قمری. پیش‌بینی بهای فروش: ۱۵۰ هزار تا ۲۵۰ هزار لیره انگلیسی.

این نقاشی ظرف چند دقیقه به فروش رسید، به بهای ۴۱۹,۵۰۰ لیره^۱ (۶۳۳,۵۰۰ دلار) که تا آن لحظه برای خودش رکورد جدیدی برای فروش یک مینیاتور ایرانی به شمار می‌رفت. ولی عمر این رکورد کوتاه بود و چند دقیقه بعد شکسته شد و خریدار؟ دوست هنرشناسی که خود در مجلس حراج حضور داشت گفت نقاشی برای نگارخانه سکلر (Sackler) در واشینگتن که در واقع موزه هنر آسیایی است و بخشی از مؤسسه اسمیتسونی (Smithsonian) به شمار می‌رود خریداری شد.

برگ زرین دوم

«یافتن رستم کیقباد جوان را بر تخت پادشاهی در البرزکوه»
برگ ۱۱۰ الف در ردیف اوراق نسخه. منسوب به آقا میرک. کشیده شده در تبریز حدوداً در فاصله سال‌های ۱۵۲۵ تا ۱۵۳۰ میلادی / ۹۳۱ تا ۹۳۶ هجری قمری. پیش‌بینی بهای فروش: ۳۰۰ هزار تا ۵۰۰ هزار لیره.

رکوردشکن واقعی این نقاشی بود و پیشنهادهای خرید برای آن در کوتاه زمانی از ۳۰۰ هزار لیره به ۷۰۰ هزار لیره رسید و سرانجام پیشنهاد ۷۹۳,۵۰۰ لیره (نزدیک به یک میلیون و ۲۰۰ هزار دلار) با فرود آمدن ضربه چکش حراج‌گر با تجربه نگارخانه، آقای ریچارد کیم (Richard Cime)، برنده اعلام شد. و خریدار خوشبخت؟ دوست من گفت یک آقای هندی یا هندو که کسی او را نمی‌شناخت و ظاهراً از آن آدم‌های بسیار بسیار پولدار بود و چند بانوی زیبا او را همراهی می‌کردند خریدار

پیشگاه علوم الهی و مقامات فریاد
سید علی حسینی

این نقاشی بود.

۱,۹۶۴,۰۰۰ لیره (برابر ۲,۹۶۵,۶۴۰ دلار به نرخ برابر روز حراج) فروخته شد تا هر کدام در گوشه‌ای از جهان در موزه‌ای یا مجموعه‌ای دور از اصل خود نگاه‌داری شود، و کار آرمانی جمع‌آوری دوباره نسخه دشوارتر گردد. آن هوتن ملعون، روزی که تصمیم به پاره‌پاره کردن نسخه صحیح و سالم شاهنامه گرفت دقیقاً می‌دانست چه می‌کند. قضیه همان دیوانه‌ای است که سنگی را در چاهی می‌اندازد...

و حالا دو سه نکته تأمل‌انگیز قبل از به پایان آوردن این گزارش:

- ارزش بقیه اشیاء فروش رفته در حراج، جمعاً ۵۵ قلم، اندکی کم‌تر از ۴۷۵,۰۰۰ لیره بود، یعنی به‌طور متوسط هر قلم ۸,۶۳۰ لیره.

- نقاشی دکونینگ، زن شماره ۱۳ که در ازای خروج آن نیمه بیشتر شاهنامه شاه طهماسبی به ایران بازگشت اکنون می‌دانیم که به فروش رسیده است^۲. صاحب جدید آن یک آقای امریکایی است به نام دیوید گفن (David Geffen) از بزرگان هالیوود، ولی رسماً نمی‌دانیم چه مبلغ پرداخته است.

- بر اساس ارقامی که در حراج اخیر برای خرید چهار مجلس نقاشی مذکور در فوق حاصل آمد مقامات فرهنگی ایران باید دلگرم باشند که در معاوضه دکونینگ/شاهنامه شاه طهماسبی ضرر نکرده‌اند و حتی سود هم برده‌اند. البته ما قبلاً گفتیم که اگر ضرر هم می‌کردند برای بازگرداندن یک گنجینه ملی، که از بزرگ‌ترین آثار هنری جهان محسوب می‌شود، اشکالی نداشت. مشروط بر آن‌که نشان بدهیم توانایی و دانش حفظ این گنجینه را داریم.

برگ زرین سوم

«جلسه منوچهر بر تخت سلطنت، در ابتدای پادشاهی ۱۲۰ ساله خود»

برگ ۶۰ الف در ردیف اوراق نسخه. با رقم آقا میرک. کشیده شده در تبریز حدوداً در فاصله سال‌های ۱۵۲۵ تا ۱۵۳۰ میلادی / ۹۳۱ تا ۹۳۶ هجری قمری. پیش‌بینی بهای فروش: ۱۵۰ هزار تا ۲۵۰ هزار لیره.

این نقاشی نیز به ۳۵۳,۵۰۰ لیره (۵۳۴,۰۰۰ دلار) به فروش رسید. نام و هویت خریدار فاش نشد؛ خودش در نگارخانه حضور نداشت و پیشنهادهای خود را با تلفن به مسئولان فروش اطلاع می‌داد.

برگ زرین چهارم

«متحرف گرداندن رستم با یک لگد تخته سنگی را که بهمن از بالای کوه به سوی او غلطانده است»

برگ ۴۵۱ ب در ردیف اوراق نسخه. منسوب به آقا میرک. کشیده شده در تبریز حدوداً در سال ۱۵۳۰ میلادی / ۹۳۶ هجری قمری. پیش‌بینی بهای فروش: ۱۵۰ هزار تا ۲۵۰ هزار لیره.

این مجلس نقاشی هم بدون معطلی به فروش رسید، به مبلغ ۳۹۷,۵۰۰ لیره (۶۰۰,۰۰۰ دلار). خریدار، طبق اطلاع دوست من، همان آقای هندوی بسیار پولدار بود.

به این ترتیب این چهار مجلس از نسخه شاهنامه شاه طهماسبی جمعاً به بهای

یادداشت‌ها

۱- ارقام فروش به لیره انگلیسی از گزارش رسمی فروش نگارخانه استخراج شده و مستند است. ارقام ذکر شده به دلار براساس نرخ تبدیل ارز در روز حراج محاسبه شده و در بعضی موارد «روند» شده است، از این رو مستند نیست.

۲- مثلاً نگاه کنید به گزارش سورن ملیکیان در روزنامه International Herald Tribune مورخ ۲۸-۲۷ آوریل ۹۶، ص ۸.

کریم امامی

گفتگوی ۱۳۳

نمی‌شود؟ این کشور در دوران شامیر و پرز می‌کوشید به صلحی پایدار با همسایگان خود دست یابد و نشانه‌های دست‌آمدن آن اکنون دیده می‌شود. به این دلیل است که اظهارات نتانیا هو بی‌موقع به نظر می‌رسد.

البته به نظر نمی‌رسد پیروزی بنجامین نتانیا هو «اعلام جنگ برضد اعراب باشد» (حماس - همشهری ۳/۱۲) اما می‌توان آن را «فاجعه‌ای برای آینده اسرائیل دانست» (پرز - همشهری ۳/۱۰) به ویژه آن که پس از انتخاب نتانیا هو معلوم شد که «اسرائیل (در دوران زمامداری حزب کارگر) و ساف در مورد ایجاد یک کشور مستقل فلسطینی به یک توافق محرمانه دست یافته بودند» (همشهری ۵/۲۱) آیا این توافق و توافقات دیگر، مانند خروج ارتش اسرائیل از جنوب لبنان و بازپس دادن بلندی‌های جولان و... که دیر یا زود اسرائیل به آنها تن خواهد داد را باید منشأ نگرانی‌های نتانیا هو دانست؟ یا مسئله بر سر چیز دیگری است؟ مقاله حاضر کوششی است در جهت پاسخ گفتن به این پرسش.

در اوایل خرداد ماه ۱۳۷۵ مردم اسرائیل به پای صندوق‌های رأی رفتند تا ضمن انتخاب نمایندگان خود در مجلس، مستقیماً نخست‌وزیر خود را نیز انتخاب کنند. این اولین باری است که از زمان موجودیت اسرائیل، مردم این کشور مستقیماً نخست‌وزیر خود را انتخاب می‌کنند. یکی از عوامل چنین اقدامی تغییرات شگرف در دنیای پرامون اسرائیل و نیز در خود این کشور است.

انتخابات اسرائیل و سرنوشت

«قوم برگزیده»

بنجامین نتانیا هو چند روز پس از انتخاب شدن به نخست‌وزیری اسرائیل در یک گردهمایی بزرگ که به همین مناسبت برگزار شده بود خطاب به مدعوین و سایر رأی‌دهندگانی که او را به این مقام رسانده بودند، چنین گفت: «امروز رؤیاهای هرتزل تحقق یافته و دولت یهود در سرزمین موعود تشکیل شده است و ما به عنوان ادامه‌دهندگان راه صهیونیسم باید به فکر تقویت این کشور و حفظ یکپارچگی بیت المقدس باشیم»

به راستی چه شده که در چنین اوضاع و احوالی، نتانیا هو نگران یکپارچگی و خدشه میراث هرتزل شده است. مگر نه آن که دیگر اعراب و فلسطینیان سخن از صلح و آشتی می‌گویند و کمترین نشانه‌ای از اینکه خطری خارجی اسرائیل را تضعیف کند، دیده